

Комунальний заклад
«Запорізький обласний
інститут післядипломної
педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

*Сучасні заклади
освіти*

МІЖНАРОДНА
ВИСТАВКА

ТЕМАТИЧНА НОМІНАЦІЯ

Формування і розвиток критичного
мислення здобувачів освіти як невід'ємний
компонент медіаграмотності

ТЕМА КОНКУРСНОЇ РОБОТИ

Сучасні технології критичного читання
на уроках англійської мови як засіб формування
і розвитку критичного мислення в умовах
інформаційного середовища

АВТОР ДОСВІДУ

Безбородова Тетяна Валеріївна,
вчитель англійської мови, спеціаліст вищої категорії,
кандидат економічних наук

Запорізька спеціалізована школа з поглибленим вивченням
іноземної мови №7 Запорізької міської ради
Запорізької області

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК

Стрілець Лариса Анатоліївна,
методист обласного науково-методичного центру
комунального закладу «Запорізький інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

Запоріжжя
2024

Актуальність і перспективність досвіду. Інтеграція України до європейського освітнього простору ставить питання щодо суттєвих змін основних складників системи освіти, забезпечення її відповідності міжнародним стандартам. В умовах воєнного стану життєво загострилася потреба у володінні іноземними мовами, адже міграція українського населення до зарубіжних країн через російську агресію не лише стала причиною серйозних викликів для всіх учасників освітнього процесу, а й, попри все, сприяла підвищенню мотивації до вивчення мов і пізнання соціокультурного середовища інших країн. Сьогодні іноземна мова – це зброя, потужний інструмент для зміцнення позиції українців у світі; це «ключ», що відкриває Україну світовій спільноті, а з іншого боку, формує особистість, здатну інтегруватися до полікультурного соціуму, ефективно взаємодіяти з носіями іноземної мови та успішно реалізувати свій особистісний потенціал [11].

У червні 2023 року Президент В. Зеленський вніс на розгляд ВРУ законопроект № 9432 «Про застосування англійської мови в Україні», який визначає англійську як мову міжнародного спілкування в Україні та сприяє її вивченню громадянами. За таких умов учителі іноземної мови виконують особливу місію удосконалення іншомовної освіти. Адже Державними стандартами декларується здатність спілкуватися іноземною мовою, що передбачає активне використання мови в різних комунікативних ситуаціях, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою та спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування [5]. Серед ключових компетентностей НУШ також зазначається й спілкування іноземними мовами [6]. Ключові компетентності взаємопов'язані («створюють канву») з наскрізними вміннями, серед яких уміння читати і розуміти прочитане; висловлювати думку; критично мислити; оцінювати ризики та приймати рішення; застосовувати емоційний інтелект; співпрацювати в команді [2].

В умовах воєнного стану в Україні надзвичайно важлива роль читання як життєвої стратегії та формування й розвиток критичного мислення у здобувачів освіти. Перехід на дистанційний формат навчання внаслідок пандемії коронавірусу, а згодом через воєнний стан – чинники, які призвели до значних освітніх втрат,

зокрема з читання. Дані Міжнародних досліджень якості освіти PISA-2018 в Україні свідчать про те, що переважна більшість українських учнів (60 %) читає тільки для того, щоб отримати необхідну інформацію; крім того, вони не вважають це заняття важливим. А за підсумками тестування з читання учнів - учасників основного етапу другого циклу Загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти (ЗЗМЯПО) - 2021 виявлено, що випускники початкової школи здебільшого мають значні труднощі в читацькій роботі навіть із простими текстами на відомому із життєвого, зокрема утилітарно-практичного досвіду тематику. Найбільші освіти втрати українських школярів показує саме читання — їх нині вимірюють еквівалентом у 2 навчальні роки. За результатами останніх досліджень PISA-2022 біля 41% 15-річних підлітків не опанували читання з розумінням на базовому рівні, а це запорука якісного навчання надалі (у 2018 році було 25% таких дітей) [8].

Варто зазначити, що у березні 2023 року схвалено Стратегію розвитку читання, розроблену Міністерством культури та інформаційної політики на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія», реалізація якої має створити умови не тільки для формування звички й потреби у читанні всіх українців, а й є складовою гуманітарної безпеки України [7].

Актуальною стає проблема розвитку читацької самостійності школярів через недостатню обізнаність з колом дитячого читання. Сучасні діти потребують нової літератури для задоволення своїх читацьких потреб, а не читання з примусу. Результати PISA доводять, що більшість країн, де учні регулярно читають для власного задоволення, мають кращі результати з читання, ніж інші країни. Зокрема, дані PISA-2018 засвідчують, що 18 % різниці в рівнях сформованості читацької грамотності учнів різних країн пояснює частота читання учнями цих країн для власного задоволення [1].

З огляду на вищезазначене, вчителі іноземної мови, зокрема англійської знаходяться у процесі постійного пошуку сучасних технологій роботи з текстом, нових стратегій формування комунікативної компетентності, мовленнєвої та читацької культури школярів, розвитку їх емоційного інтелекту, критичного мислення, медіаграмотності. Сучасні діти - це покоління Alpha: народжені після

2010-го, «альфи» не просто знаються на технологіях, а буквально занурені в них з народження. Тому й постає питання: «Як зацікавити дітей та підлітків книгою? Як працювати з іншомовними текстами, щоб «конкурувати» з гаджетами?»

Навчання в сучасних умовах вимагає нових підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності, мовленнєвої та читацької культури школярів. Одним із пріоритетних напрямів діяльності вчителів англійської мови Запорізької спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови №7 є текстова експлорація (exploration), апробація та упровадження технологій критичного читання на уроках англійської мови як засобу формування і розвитку критичного мислення в умовах інформаційного середовища.

Теоретичні основи досвіду. Останнім часом у зв'язку із стрімким розвитком інформаційного суспільства, зростанням кількості й доступності інформації та каналів її надходження педагоги все частіше звертають увагу на новітні способи та стратегії роботи з різними видами та формами текстів, що мотивують учнів до читання. Зокрема, у технології розвитку критичного мислення з'явився навіть спеціальний елемент – критичне читання, сьогодні вже широко обговорюваний [3].

Наприклад, американський педагог Д. Адамс стверджує, що звичайний спосіб читання лише повідомляє читачу те, про що сказано в тексті (тобто твердження та факти); тоді як критичне читання спрямовує увагу читача на сутність тексту та спонукає до аналізу та висновків. Воно передбачає більше, ніж просто розуміння прочитаного: вимагає активної взаємодії з текстом. Зазначається, що критичне читання передбачає три рівні (етапи) аналітичного опрацювання тексту: визначення основних положень тексту й переформулювання їх (що говорить), опис тексту (що робить) та інтерпретацію тексту (що означає). Іншими словами, звичайне читання стосується того, що є в тексті; тоді як критичне читання також дозволяє визначити, як текст написаний і чому він написаний саме так [14].

Однією з найважливіших переваг критичного читання є те, що воно покращує здатність розуміти складний текст та ефективно транслювати основні ідеї. Це заохочує читача заглиблюватися в текст, сприяє кращому розумінню намірів автора, його аргументації та основних припущень [13]. Критичне читання орієнтує читача

на соціальні, політичні та економічні цінності, які поділяє й автор тексту. Воно дозволяє зрозуміти, як певний погляд автора на події та певний підбір фактів можуть призвести до особливого розуміння того, що відбулося. У навчанні різних предметів ці завдання трансформуються на методичному рівні [9].

Критичне читання створює основу для критичного мислення учнів, тобто дозволяє визначити валідність прочитаного у світлі попередніх знань та розуміння світу. На практиці критичне читання та критичне мислення «працюють разом». Можна критично оцінювати текст (критичне мислення); зрештою, лише якщо інформація (текст) зрозумілі читачу, мова йде про критичне читання. Щоб прийняти або відхилити ідеї прочитаного, можливо, навіть визначивши їх фейками, треба знати причини цього (чому). Тільки тоді можна зрозуміти погляди інших людей, поважати їх позицію та ставлення до відповідної інформації.

Означена проблема імплементації (лат. *impleo* — «наповнюю», «виконую») технологій критичного читання на уроках іноземної мови як засобу формування і розвитку критичного мислення є актуальною у сучасному суспільстві, однак, досі недостатньо вивчена.

Новизна у педагогічній практиці полягає у вдалому використанні технологій критичного читання під час роботи з англomовними текстами для розвитку критичного мислення у здобувачів освіти. Технології критичного читання дозволяють застосовувати принципи індивідуалізації та доступності на практиці. Здобувачі освіти набувають можливості слідувати власною траєкторією вдумливого критичного читача, засвоюючи інформацію у зручний для себе час і спосіб та обираючи темп. Учитель має змогу диференціювати матеріал відповідно до поставленої мети, рівня класу/групи, урізноманітнювати та доповнювати освітній процес різними практиками та ефективними технологіями критичного читання. Слід наголосити, що в сучасних умовах зміненої реальності (воєнний та повоєнний періоди) особливого значення набуває необхідність навчання здобувачів освіти читати критично будь-яку інформацію.

Досвід за інноваційним потенціалом є комбінаторним.

Провідна педагогічна ідея досвіду. Сучасні вимоги до опрацювання потоку інформації вже не задовольняють традиційні підходи до навчання учнів. Необхідним стає розвиток умінь критичного читання - уважне, активне, рефлексивне, аналітичне читання, що нерозривно пов'язано з критичним мисленням і має формуватись як його складник на міжпредметному рівні. Критичне читання - це процес, що залучає учня (реципієнта) до діалогу з текстом. Протягом цього діалогу учень відгукується на різні ідеї, з якими він зустрічається під час підведення підсумків, аналізу, побудови гіпотез та оцінки. Критичне читання іншомовних текстів впливає на покращення засвоєння учнями лексико-граматичних структур та сприяє підвищенню рівня самостійності й умотивованості здобувачів освіти в опануванні англійською мовою. Завдяки застосуванню технік критичного читання формується осмислене сприйняття текстової інформації, вдосконалюється рівень читацької компетентності, що надзвичайно важливо у сучасному інформаційному суспільстві, особливо в умовах воєнного стану в Україні, коли виникає необхідність, зокрема й уміти «відфільтровувати» токсичну інформацію.

Метою досвіду є вивчення ефективності впливу впровадження технологій критичного читання на уроках англійської мови на формування та розвиток критичного мислення здобувачів освіти.

Завдання:

- визначити теоретичні засади технологій критичного читання на уроках іноземної (англійської) мови;
- розробити систему вправ (активностей) для формування та розвитку навичок критичного читання учнів на уроках іноземної (англійської) мови;
- з'ясувати ефективність використання та впливу технологій критичного читання на формування і розвиток критичного мислення здобувачів освіти.

Тривалість роботи над темою з 2021 по 2023 рр. Робота над досвідом здійснювалася у три етапи:

I етап – (2021 р.) – *підготовчо-теоретичний* – ознайомлення з теоретичними засадами використання технологій критичного читання на уроках іноземної (англійської) мови; аналіз науково-методичної літератури з означеного питання;

II етап – (2021–2022 рр.) – *процесуальний* – розроблення власного «методичного кейсу» - дидактичних матеріалів, які спрямовані на активізацію читацьких інтересів, розвиток навичок роботи з іншомовними текстами, що сприяє формуванню і розвитку критичного мислення та реалізації творчого потенціалу здобувачів освіти; апробація та впровадження технологій критичного читання в навчальний процес;

III етап – (2022–2023 рр.) – *узагальнювальний* – узагальнення результатів щодо ефективності впровадження технологій критичного читання на уроках англійської мови на основі педагогічного спостереження за результатами мовленнєвої діяльності (читання) здобувачів освіти.

Технологія реалізації досвіду.

Оволодіння навичками критичного читання є життєвою необхідністю для сучасних підлітків. Тінейджери - покоління НУШ - більшість свого вільного часу проводять у віртуальному світі гаджетів та соціальних мереж. Оскільки молодь щодня обробляє незліченну кількість інформації, критичне читання допомагає відокремити цінне від несуттєвого; не лише розвиває глибше розуміння, але й сприяє розвитку незалежного мислення та здатності формувати аргументовані судження [12].

У процесі викладання англійської мови дійшли до висновку, що критичне читання є фундаментальною навичкою в оволодінні іноземними мовами; адже це активний та систематичний процес розуміння, оцінювання та інтерпретації письмового матеріалу або текстів, який часто виходить за рамки простого вилучення інформації і включає в себе глибокий аналіз та судження.

Навчальні заняття моделюються таким чином, щоб здобувачі освіти відчували себе в ролі критичних читачів, які ретельно вивчають наміри автора, його ідеї, логічні аргументи, а також структуру тексту, тип і якість наданих доказів, послідовність аргументації. Однак не слід ототожнювати активне читання з критичним читанням. Критичне читання може бути активним, але не навпаки. До того ж, критично налаштовані читачі можуть помітити різницю між основними та другорядними моментами в тексті. Вони краще підготовлені до виявлення

упередженості, перекручень і логічних помилок. Ця навичка також сприяє самонавчанню, оскільки людина може засвоювати та інтерпретувати інформацію на більш високому рівні та адаптувати її до свого розуміння. До речі, добираємо не лише художні тексти, а й науково-популярні, технічного характеру, дотичні якогось предмету, як-от біологія, географія, хімія та ін. При цьому освітній процес урізноманітнюється, а вивчення мови стає захопливішим та контекстуальним завдяки інтегрованому підходу до навчання, застосування технології CLIL, STEM / STEAM / STREAM-освіти. Це також сприяє розумінню цілісної картини світу, підвищує інтелектуальну допитливість у дітей, заохочує незалежне мислення і дозволяє читачеві сформулювати власну думку [4].

Перед тим, як почати роботу з іншомовним текстом, учням пропонується переглянути структуру твору і згадати, що вони вже знають про тему. Перший крок у критичному читанні - це анотування, що допомагає відстежувати ідеї, а також заохочує здобувачів освіти до подальших роздумів [10]. Слід пам'ятати, що критичне читання вимагає ставити під сумнів твердження автора, шукаючи будь-які припущення, упередження чи логічні помилки. Зазвичай на цьому етапі ставимо учням запитання: «Які аргументи тут наведені?», «Чи є упередженість?», «Які докази підтверджують це?»

Критичні читачі пов'язують нову інформацію з тим, що вони вже знають. Після того, як текст всебічно прочитаний і зроблені нотатки, останній етап передбачає оцінку якості, достовірності та значення (сутності) тексту [9]. Пропонується занотовувати думки про прочитане у різних формах (за вибором учня з урахуванням його інтересів та можливостей): складання плану чи коротких тез до тексту, створення mind map, розроблення опорного конспекту, презентації або інших освітніх продуктів з використанням сучасних ресурсів та інструментів: Canva, Book Creator, штучного інтелекту та ін. (це дуже подобається сучасним підліткам).

Під час роботи з текстами пізнавальна діяльність школярів спрямовується на пошук доказів для оцінки достовірності та ґрунтовності аргументу. Радимо враховувати такі типи доказів: емпіричні; анекдотичні; статистичні дані; свідчення свідків; історичні та логічні докази.

Формування та розвиток навичок критичного читання потребує практики, цілеспрямованості та часу. Ось кілька кроків, які практикуються, щоб допомогти здобувачам освіти розвинути відповідні навички: приготуйтеся до читання; практикуйте активне читання; оцінюйте різні точки зору, щоб краще зрозуміти складність питання; використовуйте словник; підсумуйте інформацію (текст); зробіть анотування, резюмування та перефразування частиною своєї рутини.

У процесі роботи над формуванням та розвитком у здобувачів освіти критичного читання визначено техніки роботи з іншомовними текстами, які виявилися найбільш ефективними, а саме:

«Запитаймо в автора». В сучасних умовах основною цінністю демократичного суспільства є свобода слова. Кожен має право на відкрите відстоювання своїх позицій. Толерантне сприйняття думок і переконань інших людей можна формувати засобами критичного читання. Учня наголошується, що письменники, автори текстів і автори підручників – «живі люди» з індивідуальними особливостями світосприйняття, мислення, власними судженнями, думки яких не повинні сприйматися як «правда в останній інстанції», що є характерним для авторитарних моделей навчання. Саме техніка «Запитаймо в автора» дозволяє долати подібні стереотипи. Під час виконання цієї вправи здобувачі освіти уявляють собі, що вони реально спілкуються з автором. У кожного має бути не менше 5-7 запитань, але питання не повинні повторюватись. Для забезпечення максимального ефекта від виконання цієї вправи один з учнів виступає в ролі автора і відповідає на питання однокласників. Цю вправу доцільно виконувати зі здобувачами освіти 8-11-х класів, адже вони вже мають відповідний рівень володіння лексико-граматичним матеріалом.

«Лист письменнику» - ефективна техніка для розвитку зв'язного мовлення, потужний засіб формування критичної позиції та навичок самостійного мислення. Вона є логічним продовженням техніки «Запитаймо в автора» і також сприяє подоланню мовного бар'єру та невпевненості учнів завдяки тому, що кожен має можливість висловити свої думки з різних позицій - здобувачі освіти самостійно обирають, від імені кого вони писатимуть листа (героя твору, читача, літературного

критика або незалежного експерта). Дана вправа доповнюється відповіддю письменника на лист – учням рандомно роздаються листи і вони відповідають вже з позиції автора, аргументуючи своє ставлення до тексту (Додаток 1).

«*Timeline*» («*Таймлайн твору*») - це універсальний освітній інструмент, що має вигляд шкали, на якій у хронологічній послідовності розташовуються події. Він є потужним засобом для розвитку навичок уважного і вдумливого читання. Під час упровадження таймлайнів в освітній процес було визначено їх основні переваги в роботі з іншомовними текстами, а саме: універсальність; систематизованість фактів та виділення головного; визначення причинно-наслідкових зв'язків. Таймлайни дозволяють показати будь-який процес у мікро- або макромасштабі (Додаток 2).

Найбільшу ефективність у створенні таймлайнів забезпечують інтерактивні сервіси:

1. [StoryMap JS](#) – інтерактивна хронологічна мапа. Хоча сервіс традиційно розглядається як інструмент для створення інтерактивних карт, за його допомогою можна створювати афіші або демонструвати біографію літературного героя.

2. [Tiki-Toki](#) – онлайн-сервіс для об'ємних таймлайнів. Сервіс Tiki-Toki відрізняється від своїх конкурентів тим, що не потребує завантаження на комп'ютер. Використовуючи цей онлайн-додаток, можна влаштувати справжній кінотеатр просто у класі! Адже тут доступна унікальна функція 3D-стрічки часу, що дозволяє рухатися «вглиб екрану», йти за подіями.

3. [Sutori](#) – опитування та коментарі в мобільному застосунку. За допомогою цього веб-застосунку можна подавати будь-який матеріал у вигляді вертикальної стрічки! Для цього не потрібно витрачати безліч часу, адже можна завантажити застосунок на телефон та створювати стрічку просто до уроку. Саме мобільний додаток може стати вирішальною перевагою у тому, щоб обрати Sutori. Адже здобувачі освіти зможуть створювати власні стрічки на уроці, коментувати таймлайн вчителя, відповідати на опитування та швидко виконувати домашнє завдання в додатку. Додаток надає можливості, які успішно використовуються в освітньому процесі:

-можна створювати вертикальну вісь із різними видами контенту;

- можливо додавати фото, відео або аудіо з описом, а також цікаві факти, опитування, тести та навіть обговорення;

- є можливість додавати різну інформацію, але візуально проєкт усе одно буде вибудований у хронологічній послідовності;

- таймлайн можна поширити на сайті або у блозі, а також поділитися посиланням у соцмережах.

4. [Preceden](#) – швидке створення різнокольорових стрічок часу.

5. [SmartDraw](#) – візуально нагадує Microsoft PowerPoint; чудовий інструмент для швидкого створення графіків та діаграм, у якому є кілька шаблонів стрічок часу.

Нині надзвичайно популярною стала сучасна форма книжкової реклами *booktrailer*. Учні з задоволенням створювали такі короткі відеоролики за мотивами книги/тексту, основним завданням яких є яскраво, але лаконічно розповісти про видання, заінтригувати читача, спонукати до читання. Для створення *booktrailer* необхідно вміти працювати зі спеціальними програмами, дотримуючись таких етапів:

1. Обрати книгу для реклами. Ми прийшли до висновку, що доцільніше обирати одну книгу або статтю для всіх.

2. Створити сценарій до буктрейлера (продумати сюжет і написати текст). Важливо внести інтригу і вибудувати сюжет таким чином, щоб читачеві неодмінно захотілося дізнатися, що ж буде далі. Відеоролик має бути не довшим, ніж 3 хвилини; це оптимальний час, щоб утримати увагу глядача – потенційного читача. Зазвичай учні охоче виконують цей вид завдань, вдало поєднуючи не лише вивчення іноземної мови, а й демонструючи навички володіння спеціальними програмами та технічними засобами. Зважаючи на те, що не всі здобувачі освіти мають однаковий рівень цифрової компетентності, пропонуємо виконувати такі завдання в групі (колективно). Обов'язковою умовою є призначення лідера групи, який оцінює внесок кожного з учасників у виконання колективного проєкту.

3. Дібрати картинки, відсканувати ілюстрації, зняти власне відео або ж знайти відео за тематикою в Інтернеті. Записати озвучений текст, якщо це

передбачено за сценарієм. Учні презентують свої проєкти, а незалежне журі обирає найкращий.

Високу ефективність серед учнів 5-7-х класів показала вправа щодо створення обкладинки книги або рекламного постера щодо прочитаного твору або статті (Додаток 3).

Серед технологій критичного читання, які використовуються на уроках англійської мови з метою формування і розвитку критичного мислення можна також вважати ефективними:

- створення сторінки героя твору у соціальній мережі;

Діти охоче виконують завдання, якщо доповнити його конкурсом на найбільшу кількість підписників або коментарів.

- написання поста для соціальної мережі;

Нині багато підлітків прагнуть вести свій блог, сайт, тому із задоволенням включаються в робочий процес. До виконання такого завдання учнів треба підготувати, навчити їх правильно формулювати свої думки з урахуванням вимог до текстів, що прийнятні в соціальних мережах. Ця вправа часто використовується як поєднання з попередньою - після створення сторінки героя автори наповнюють віртуальний простір публікаціями, що спонукає здобувачів освіти більше думати, читати, аналізувати та мотивує до пізнання у процесі читання.

- використання Instagram для створення навчальних постів;

Зазвичай практичну пізнавально-комунікативну діяльність організовуємо індивідуально, у парах та невеликих групах. Для виконання окремих проєктів створюємо профіль для конкретної навчальної групи, залежно від рівня знань та додаємо контент за темами: лексику, ідіоми, таблиці з правилами, фото, завдання тощо. При використанні соціальної мережі в освітньому процесі традиційна роль вчителя змінюється – він стає переважно координатором навчальної діяльності. Завдяки Instagram учні отримують додаткову можливість удосконалювати мовні скіли: читати стрічку новин іноземною мовою, спілкуватися з людьми, отримувати навчальні матеріали та лексико-граматичні пояснення. Це започатковує повсякденне використання іноземної мови у звичайному житті - реальній ситуації.

-листування (форум) в Телеграм-чаті;

Інтеграція соціальних мереж в навчальний процес дає можливість здобувачам освіти передати діалог героїв таким оригінальним цікавим способом, що замінює традиційну «цитатну характеристику» персонажа. Створення телеграм-чатів дуже подобається школярам середнього шкільного віку. Вони не лише вдосконалюють таким чином читацьку майстерність, а й розвивають творчо-комунікативні навички, вчаться ввічливому спілкуванню, концентрують увагу на найцікавіших аспектах прочитаного, набувають умінь аналізувати різні думки і позиції співрозмовника.

- створення літературних мемів;

Щоби створити мем, треба добре знати зміст книги, а для цього доведеться її прочитати. Ця техніка найкраще сприймається учнями 6-8-х класів, розвиває образне та креативне мислення й уяву, адже дає можливість продемонструвати в оригінальній незвичній формі рівень володіння текстом.

-пошуки паралелей із сучасністю;

У сучасних умовах дистанційного навчання та воєнного стану в Україні діти у багатьох випадках позбавлені повноцінного спілкування з однолітками, мають безліч питань, страхів, знаходяться в ситуації невизначеності та тривоги. Означена техніка дає можливість глибоко проаналізувати текст, зупинитися на важливих аспектах, тих моментах, що перегукуються з нинішнім часом чи з особистими подіями в житті дитини та її родини. Така робота з інформацією є психоемоційною підтримкою, допомагає розібратися в складних реаліях сучасності; місія вчителя - створювати безпечне позитивне пізнавальне середовище, чутливе до травми.

-«тату персонажа»;

Завдання для учнів: уявіть собі, що персонаж прочитаного твору вирішив зробити собі два символічних тату на руці. З огляду на те, що ви знаєте про характер персонажа, уявіть, які зображення він / вона могли би обрати та поясніть, чому. Ваш вибір повинен продемонструвати глибоке розуміння характеру героя та сюжету твору. Зазвичай на уроці учні з задоволенням презентують класу свої ідеї і обґрунтовують вибір тату. Така техніка дає можливість дітям не лише показати знання тексту, а й реалізувати творчий потенціал (Додаток 4).

-«читацький щоденник» - це записник вражень від прочитаного, допомагає швидко відтворити суть книги; завдяки веденню такого щоденника відбувається краще запам'ятовування інформації; уміння відділити головне від другорядного тощо (Додаток 5).

-використання медійних матеріалів у процесі навчання критичному читанню;

Організовуємо таку діяльність у 9-11-х класах. Ділова гра у вигляді інтерв'ю або пресконференція зацікавлює старшокласників. Перед проведенням такого заходу опрацьовуємо медійне повідомлення або висвітлення якоїсь події в друкованих джерелах. Учні читають пресрелізи та слідкують за мовленням як журналістів, так і респондентів. Варто також досліджувати особливості політичного дискурсу певної країни – це надає майже необмежені можливості для порівняння. Наприклад, американські політики часто використовують релігійну риторiku, в тому числі ім'я Бога у своїх промовах. Натомість, за спостереженнями учнів, політичні діячі України намагаються уникати таких виразів. Корисними на заняттях з англійської мови є справжні паперові газети, вони «підключають» тактильні відчуття, але робота з інтернет-сайтами сприяє розширенню медіаграмотності. Аналіз медійного матеріалу (статті, інтерв'ю, випуски новин) допомагає формувати критичне мислення щодо правдивості/хибності поданої інформації, удосконалює навички критичного читання.

Під час роботи з медійними текстами здобувачам освіти також дається завдання дослідити, кому належить той чи інший медіаресурс, чия думка відстоює і тоді можна проаналізувати й різницю у поданні матеріалів. Метод порівняння дозволяє знаходити спільне та відмінне у лексиці, стилі та робити висновки щодо ефективності кожного з каналів комунікації. Учні виявляють інтерес до порівняння інформаційних повідомлень з різних країн світу про одну й ту саму подію. Така вправа дає можливість здобувачам освіти зрозуміти не лише те, про що пишуть журналісти різних видань, а й як сприймає одну й ту саму новину громадськість різних країн (йдеться також про менталітет та полікультурну компетентність).

Роботу з медійними текстами доцільно проводити, якщо навчальний план передбачає п'ять годин англійської мови на тиждень (говоримо про досвід роботи саме у класах з поглибленим вивченням іноземної мови). При цьому такі завдання

можуть становити значну частину домашньої (самостійної) роботи. У старших класах в якості семестрового контролю читання з англійської мови проводиться моніторинг медіа. Здобувачі освіти обирають (узгоджуючи з викладачем) тему аналітичного огляду, при цьому пошук обмежується лише певним типом ЗМІ (наприклад, лише британські quality papers) та часовим простором (лише протягом вересня – грудня) та роблять підбірку відповідних текстів, творчо їх аналізуючи та роблячи відповідні висновки. Спочатку рекомендуємо братися за прості короткі статті, а потім переходити до більш об'ємних та фундаментальних. Крім того, необхідно враховувати індивідуальні потреби кожного здобувача освіти і коригувати завдання (за можливості) для нього. Вчителем створюється власна бібліотека англomовних сайтів для надання рекомендацій учням стосовно того, з якими ресурсами їм доцільно працювати, щоб знайти основну або додаткову інформацію для підготовки презентацій, кейсів, для додаткового читання тощо.

Використання медійних матеріалів є необхідною умовою формування соціокультурних компетентностей, розвитку мовленнєвих здібностей та удосконалення навичок критичного читання.

Результативність впровадження досвіду

На основі аналізу досвіду впровадження ефективних технік читання на уроках іноземної мови та вивчення й уточнення змісту поняття «критичне читання» розглянуто освітній потенціал означених технологій для формування та розвитку критичного мислення здобувачів освіти. Результати успішної апробації та використання в освітньому процесі розробленої системи вправ (активностей) дає підстави зазначити, що застосування технологій критичного читання сприяє підвищенню ефективності іншомовного навчання, удосконаленню читацької компетентності та критичного мислення здобувачів освіти, покращенню здатності інтерпретувати прочитане та робити із цього певні висновки.

Це підтверджується порівняльним аналізом результатів навчальних досягнень здобувачів освіти. Так, серед 270 учнів 5-11-х класів показали вищий рівень розвитку читацьких навичок та критичного мислення 145 здобувачів освіти так

званої «експериментальної групи», де використовувалися інноваційні технології критичного читання, на відміну від тих здобувачів освіти, де здійснювалося навчання за традиційною методикою. З кожним роком зростає відсоток здобувачів освіти, у яких спостерігається позитивна динаміка щодо формування та розвитку означених навичок /skills, а саме: у 2021-2022р. – 8%, у 2022-2023р. – 17%, у 2023-2024р. – 22%. Відзначається також помітне підвищення інтересу дітей до вивчення англійської мови: вчителем проводилось опитування серед здобувачів освіти наприкінці кожного навчального року. За результатами опитування 85% респондентів зазначають, що їм подобається працювати з текстами/інформацією з використанням інноваційних технологій.

Тож, за період упровадження технологій критичного читання на уроках іноземної (англійської) мови спостерігалось:

- підвищення когнітивного інтересу у здобувачів освіти, розвиток їх креативних і комунікативних якостей, критичного мислення, вміння розмірковувати та нестандартно підходити до вирішення проблем;
- підвищення мотивації до вивчення іноземної мови саме під час роботи з англійськими текстами;
- розвиток комунікативних навичок: здобувачі освіти ефективно використовують набуті знання в ситуаціях, максимально наближених до реальних;
- вдале поєднання сучасних форм навчання; посилення міжпредметних зв'язків;
- удосконалення навичок роботи в команді та виконання відповідних соціальних ролей з урахуванням індивідуальних особливостей дітей;
- більш ефективне й раціональне використання навчального часу, а саме збільшення часу на відпрацювання практичних умінь і навичок;
- покращення психологічного клімату в колективі; створення інтелектуально та емоційно насиченого комфортного освітнього середовища.

Застосування технік критичного читання змінює підходи до навчання. Наприклад, читаючи оголошення про виставу, треба зробити висновок, як придбати квиток, о котрій вийти з дому, щоби прийти вчасно, та як дістатися до театру. Тобто дитина розв'язує проблеми з допомогою читання як інструмента. В результаті запровадження технологій критичного читання на уроках англійської мови здобувачі освіти набувають вміння розуміти різні типи текстів/інформації, зокрема, у вигляді таблиць, інфографік, діаграм тощо. Це формує здатність знаходити головне у тексті, відділяти факти від суджень, правдиву інформацію від фейків, робити висновки та формувати власні судження і ставлення до подій/ситуацій тощо.

Спостереження за навчальною діяльністю школярів дає підстави стверджувати, що під час роботи з іншомовними текстами розвивається інформаційна й медіаграмотність, алгоритмічне мислення, здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок; у процесі виконання інтерактивних колективних завдань формується вміння генерувати нові ідеї та ініціативи, втілювати їх у життя. Освітній процес стає сучасним та ефективним, продуктивним та орієнтованим учнів. Здобувачі освіти вчаться належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди. Як показує практичний досвід, після застосування на уроках технік критичного читання діти ще довго обговорюють між собою набуті знання, висловлюють враження та пропонують ідеї наступних проєктів.

Результатом роботи над означеною проблемою є також те, що матеріали досвіду представлені педагогічним спільнотам:

- на засіданнях ШМО вчителів іноземної мови, під час виступів на засіданнях педагогічної ради та під час проведення відкритих уроків;
- в межах проєкту «Фаховий розвиток педагогічних працівників закладів освіти Комунарського району», 15.12 2021;

- в межах Обласної виставки «Освіта Запорізького краю – 2023» (<https://bezborodovatyv.blogspot.com/2024/01/blog-post.html>);
- у збірнику матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної очно-дистанційної конференції «Імперативи розвитку нової української школи в умовах цифрових трансформацій» (ключові положення досвіду), 26.07.2023 (https://drive.google.com/file/d/1eKAf_JNkpo7ay2cmK6i10y5DpCi6hXWC/view);
- у межах методичного марафону за результатами Обласної виставки «Освіта Запорізького краю – 2023»: авторський майстер-клас «Базова загальна середня освіта у контексті Нової української школи: інновації у викладанні навчальних предметів», 14.09.2023;
- під час участі в обласному онлайн-курсі ЛінгвоHUB «Новий погляд на іншомовну освіту: стратегія змін у сучасних реаліях», а саме: перша ресурсна зустріч «Виклики та можливості фахового зростання вчителів іноземної мови. Формування та розвиток іншомовної компетентності школярів: життєва необхідність сучасної особистості», 17.10.2023; друга ресурсна зустріч «НУШ: впровадження кращих практик і технологій, реалізація нових підходів задля ефективного навчання іноземним мовам», 29.11.2023.

Проблема вивчення та упровадження технологій критичного читання на уроках англійської мови задля розвитку критичного мислення здобувачів освіти залишається однією з найбільш пріоритетних у фаховому зростанні сучасного вчителя.

Висновки. У прагненні до виховання активного члена демократичного суспільства, прищеплення рішучості та сміливості у висловлюваннях, готовності аргументувати позицію в життєвих ситуаціях, зокрема й англійською мовою, максимальної толерантності у висловлюваннях і поведінці, ми, педагоги, мусимо обов'язково використовувати інтерактивні інноваційні технології навчання. Дослідження показують, що саме на активних заняттях, якщо вони зорієнтовані на досягнення конкретних цілей і добре зорганізовані, здобувачі освіти засвоюють

матеріал найбільш повно й з користю для себе. Це означає, що школярі думають про те, що вивчають, застосовують набуті знання в ситуаціях реального життя або для подальшого навчання й здатні навчатися самостійно. Одним із різновидів інтерактивних новацій, спрямованих на формування незалежної позиції та здатності до самостійного прийняття рішень, є технології критичного читання.

Запропонована технологія критичного читання - універсальна. За її допомогою вчитель може залучити всіх учнів класу до активного набуття знань, до творчої пізнавальної діяльності. Технологія розрахована не на запам'ятовування, а на осмислений процес пізнання світу, на постановку проблеми та її розв'язання. Сутність технології: ненав'язливість, відсутність категоричності та авторитарності з боку вчителя, надання учневі можливості пізнати себе в процесі отримання знань.

З огляду актуальності, проблема застосування технологій критичного читання школярів на уроках іноземної мови як засобу формування і розвитку критичного мислення в умовах інформаційного середовища потребує подальшого розвитку.

Рекомендації щодо впровадження досвіду до масової педагогічної практики. Запропонована система технік критичного читання може ефективно використовуватися вчителями як іноземної мови, так й інших предметів під час роботи з різними видами інформації/текстів для удосконалення читацької компетентності здобувачів освіти, формування та розвитку критичного мислення в умовах інформаційного середовища. Означені технології доцільно застосовувати під час різних моделей навчання: очного (offline), дистанційного/віддаленого (distance/remote), змішаного (blended) та ін.

Досвід може бути використаний учителями іноземної мови для організації роботи з обдарованими учнями, підготовки здобувачів освіти до олімпіад, участі в різноманітних мовних творчих конкурсах та у підготовці до складання НМТ. Представлений досвід доцільно також використовувати для підвищення мотивації у здобувачів освіти до вивчення іноземних мов, що набуває все більшого значення у сучасному полікультурному суспільстві.

Додатки

Розміщено за покликанням: <https://bezborodovaty.blogspot.com/>

Список використаних джерел

1. Вакуленко Т. Результати PISA 2022. URL: <http://surl.li/qjvrs>
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р (із змінами, внесеними згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 592-р). URL: <https://cutt.ly/mYLD93C>
3. Петрик Л. Засоби медіаосвіти на уроках іноземних мов. Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково практичної конференції, Київ, 27 квітня 2014 р. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 146 154.
4. Пометун О., Критичне мислення як педагогічний феномен / Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89-98. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова КМУ від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> , із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 30.08.2022 р. № 972. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/972-2022-%D0%BF#n2>
5. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова КМУ від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> , із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 30.08.2022 р. № 972. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/972-2022-%D0%BF#n2>
6. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова КМУ від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
7. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року “Читання як життєва стратегія” та затвердження операційного плану її реалізації на 2023 -

2025 роки: розпорядження КМУ від 03.03.2023 № 190-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR230190>

8. Результати PISA 2022. Читацька грамотність: що це таке і чому варто зменшити кількість творів у програмі з літератури? URL: <https://osvitoria.media/experience/chytatska-gramotnist-shho-tse-take-i-chomu-varto-zmen-shyty-kilkist-tvoriv-u-programi-z-literatury/>

9. Стіл Дж., Мередит К., Темпл Ч. Методи сприяння розвитку критичного мислення : посібник I-II : науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект», 1998. 76 с.

10. Стіл Дж., Мередит К., Темпл Ч. Читання, письмо та обговорення в контексті всіх навчальних дисциплін : посібник III : науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект», 1998. 104 с.

11. Стрілець Л. Іншомовна освіта: стратегія змін у сучасних реаліях / Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2023/2024 навчальному році : метод. рекомендації : у 3-х ч. / відп. ред. О. Варецька; упор. Л. Стрілець; ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОПППО» ЗОР. — Ч. II. Навчально-методичне забезпечення загальної середньої освіти. — Електронний аналог друкованого видання (електронна книга). — Запоріжжя : СТАТУС, 2023. — 228 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1cJXmPG_F9wRghk3VYxTNn4DXijX12fPw/view

12. Читаємо зимовими вечорами: як розвинути у дітей любов до книг (добірка корисних статей). Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/chytayemo-zymovymy-vechoramy-yak-rozvynuty-u-dit-ej-lyubov-do-knyg/>

13. Читання як життєва стратегія / Зб. наук. та наук.-метод. пр. [ред. кол. І. Б. Вашеньяк (гол.) та ін.]. Хмельницький: Видавництво ХОПППО імені Анатолія Назаренка, 2023. 193 с. URL: <https://hoippo.km.ua/?p=10453>

14. Adams J. How to Read Critically. URL: <https://www.wikihow.com/Read-Critically>

